অধ্যায় ১৪ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* ঃ সুৰথ ৰজা আৰু সমাধি বৈশ্যৰ কাহিনী তথা মহিষাসুৰ বধৰ কাহিনী

অধ্যায় গাঁথনি

১৪.১ উদ্দেশ্য
১৪.২ পৰিচয়
১৪.৩ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় মাহাত্ম্য
১৪.৪ প্ৰথম মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তু
১৪.৫ প্ৰথম মাহাত্ম্যৰ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য
১৪.৬ প্ৰথম মাহাত্ম্যত প্ৰকাশিত হোৱা আধ্যাত্মিক তত্ত্ব
১৪.৭ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তু
১৪.৮ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ সাহিত্যক সৌন্দৰ্য
১৪.৯ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যত প্ৰকাশিত হোৱা আধ্যাত্মিক তত্ত্ব
১৪.১০ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১৪.১১ অধিক জানিবলৈ
১৪.১২ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)
১৪.১৩ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি ঃ—

- ৰুচিনাথ কন্দলি ৰচিত *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্ৰন্থৰ বিষয়বস্তুৰ ধাৰণা লাভ কৰিব
- গ্ৰন্থখনৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়ে সবিশেষ জানিব পাৰিব
- প্ৰথম মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তুৰ মাজেদি ফুটি উঠা সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য আৰু আধ্যাত্মিক তত্ত্বৰ আভাস পাব
- দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ মাজেদি প্ৰকাশিত কাব্যিক সৌন্দৰ্য আৰু আধ্যাত্মিক তত্ত্বৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

১৪.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া দ্বিতীয় যাণ্মাসিকৰ ঐচ্ছিক-২ পাঠ্যবিষয়ৰ এই অধ্যায়ৰ শিৰোনাম *শ্রীশ্রীচণ্ডী* ঃ সুৰথ ৰজা আৰু সমাধি বৈশ্যৰ তথা মহিষাসুৰ বধৰ কাহিনী"। ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়ত আপুনি অসমীয়া শাক্ত-সাহিত্য সম্পৰ্কে আৰু ৰুচিনাথ কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্ৰন্থখনৰ বিষয়েও সবিশেষ জানিব পাৰিলে। এই অধ্যায়ত *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্ৰন্থৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তু,

সাহিত্যিক সৌন্দর্য আৰু আধ্যাত্মিক তত্ত্ব সম্পর্কে সবিশেষ জানিব পাৰিব। ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে কোনকেইখন পুৰাণৰ পৰা প্রথম আৰু দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ সমল গ্রহণ কৰি নিজ কাব্যত কি ৰূপত তুলি ধৰিছে সেই সম্পর্কে এই অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হ'ব। তদুপৰি উক্ত বিষয়বস্তুৰ মাজেদি প্রতিফলিত হোৱা কাব্যিক সৌন্দর্য আৰু আধ্যাত্মিক তত্ত্ব সম্পর্কেও যথা-সম্ভৱ বিস্তৃত ৰূপত আলোচনা কৰিবলৈ যত্ন কৰা হ'ব।

অসমত ভালেমান কবিয়ে চণ্ডীতত্ত্ব সম্পর্কীয় পুথি ৰচনা কৰিছে। তাৰ ভিতৰত ষোড়শ শতিকাৰ কবি পীতাম্বৰ দ্বিজৰ *মার্কণ্ডেয় চণ্ডী* সপ্তদশ শতিকাৰ অজ্ঞাত কবিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* মাহাত্ম্য অষ্টাদশ শতিকাৰ শিৱনাথ দ্বিজ, ৰুচিনাথ কন্দলি, ৰঙ্গঁনাথ চক্রৱর্তী, মধুসূদন মিশ্র আদিয়ে ৰচনা কৰা চণ্ডী-মাহাত্ম্য বিষয়ক পুথিসমূহৰ নাম উল্লেখ কৰিব পাৰি। পৰৱর্তী সময়তো অনেক কবিয়ে চণ্ডী বিষয়ক পদ-পুথি ৰচনা কৰি শাক্ত-সাহিত্যৰ পৰম্পৰাটো অসমত বর্তাই ৰাখিছে। কিন্তু অসমৰ দেৱী-পূজাৰ পৰিমণ্ডলত কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিখন আদৰনীয় আৰু শ্রদ্ধাৰ বস্তু আছিল। ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে পুথিখন *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ, বামন পুৰাণ, ব্রহ্মবৈৱর্ত পুৰাণ* আৰু *কালিকা পুৰাণক* ভিত্তি কৰি ৰচনা কৰিছে। কিন্তু প্রধানকৈ গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে *মার্কণ্ডেয় পুৰাণৰ* ওপৰত।

যি কি নহওঁক, দেৱী মাহাত্ম্য প্রকাশ আৰু প্রচাৰৰ উদ্দেশ্যে ৰচনা কৰা ৰুচিনাথ কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যৰ প্রথম আৰু দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়ে সবিশেষ আলোচনা এই অধ্যায়ত আগবঢ়োৱাৰ যত্ন কৰা হ'ব। দেৱী মাহাত্ম্য প্রকাশৰ সমান্তৰালকৈ কন্দলিয়ে কাব্যখনত কোলা নগৰীৰ সূৰথ ৰজাৰ বৃত্তান্ত আৰু সমাধি বৈশ্যৰ দুর্দ্দশাৰ ছবিও দাঙি ধৰিছে; এই অধ্যায়ত সেয়াও আলোচনা কৰা হ'ব।

১৪.৩ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যৰ প্রথম আৰু দ্বিতীয় মাহাত্ম্য

ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে *মার্কণ্ডেয় পুৰাণৰ* অন্তর্গত *দেৱী-মাহাত্ম্য* খণ্ডক ভিত্তি কৰিয়েই ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থ প্রণয়ন কৰিছে। অৱশ্যে ইয়াত *বামন পুৰাণ, ব্রহ্মবৈৱর্ত পুৰাণ, কালিকা পুৰাণ* আৰু *দেৱী-ভাগৱতৰো* কিছু প্রভাৱ আছে। মূলৰ দৰেই কন্দলিৰ গ্রন্থখনতো চণ্ডীক সর্বশক্তিসম্পন্না আৰু জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি লয়ৰ অধিকাৰিনী ৰূপে প্রতীয়মান কৰিছে। এইগৰাকী দেৱীক আৰাধনাৰে তুষ্ট কৰিব পাৰিলেই দেৱীয়ে মানুহক মুক্তিপদ ফল দান কৰে। এনে সাৰতত্ত্ব জন-সমাজত দাঙি ধৰাৰ উদ্দেশ্যে কন্দলিয়ে গ্রন্থখনত এটা পূর্ণ কাহিনী প্রস্তুত কৰিছে।

শ্রীশ্রীচণ্ডী গ্রন্থৰ মূল বিষয়বস্তুক তেৰটা খণ্ডত ভাগ কৰি কবি ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে সেই ভাগবোৰক একোটা মাহাত্ম্য হিচাপে দেখুৱাইছে। তদুপৰি প্রথম মাহাত্ম্যৰ আগত 'মঙ্গঁলাচৰন' আৰু 'পূর্বকথা' শিৰোনামেৰে মূল বিষয়বস্তুৰ পাতনি স্বৰূপে কিছু কথা যোগ দিছে। ঠিক সেইদৰে 'ত্রয়োদশ মাহাত্ম্য'ৰ পিছত 'উপসংহাৰ' নামেৰে কাহিনীৰ সামৰণি মাৰিছে। মার্কণ্ডেয় মুনি, মেধস মুনি, ক্রৌষ্টকি মুনি, জৈমিনি, ৰজা সূৰথ আৰু সমাধি বৈশ্যই কাহিনীত যথোচিত ভুমিকা

গ্রহণ কৰাৰ লগতে দেৱী আৰু দৈত্যসকলৰ ভুমিকাও ক্রিয়াশীল। পুৰাণৰ সমলৰ লগতে কবিয়ে কাহিনীৰ প্রয়োজনত নিজাকৈয়ো মাজে মাজে কিছু কথা সংযোগ কৰি কাহিনীক পৰিপূর্ণতা দিছে।

১৪.৪ প্রথম মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তু

ৰুচিনাথ কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী*ৰ প্রথম মাহাত্ম্যৰ আৰম্ভনিৰ পদ ছয়শাৰী মার্কণ্ডেয় পুৰাণৰ ৮১ অধ্যায়ৰ আৰম্ভনিৰ কথাৰ লগত মিলে। কিন্তু পৰৱর্তী কথাখিনি *ব্রহ্মবৈৱর্ত্ত পুৰাণ*ৰ প্রকৃতি খণ্ডৰ পৰা গ্রহণ কৰিছে। কথাবস্তু অনুসৰি বৃহস্পতিৰ ভার্য্যা তাৰাৰ গর্ভত আৰু চন্দ্রৰ ঔৰষত বুধৰ জন্ম। এদিন বুধে নন্দন বনত কুবেৰ আৰু ঘৃতাচীৰ কন্যা সুন্দৰী চিত্রাক লগ পাই গন্ধর্ব বিধিৰে বিয়া কৰায়। চিত্রাৰ সন্তান চৈত্র সপ্তদীপা পৃথিৱীৰ অধীশ্বৰ হয়। চৈত্রৰ পুত্র অধিৰথো প্রভাৱশালী ৰজা আছিল। অধিৰথৰ পুত্র নৰেশ্বৰ সুৰথ। সময়ত নন্দী নৰপতিয়ে সুৰথ ৰজাৰ কোলানগৰী আক্রমণ কৰি তেওঁক পৰাজিত কৰে। সুৰথ ৰজাই মনৰ বেজাৰত ৰাজ্যভাৰ এৰি বনলৈ গুচি যায়।

ইয়াৰ পিছৰ কথা-বস্তু পুনৰ মার্কণ্ডেয় পুৰাণৰ ৮১ তম অধ্যায়ৰ পৰা লোৱা হৈছে। সূৰথ ৰজাই ৰাজ্য এৰি আহি মেধস মুনিৰ আশ্রমত থাকিবলৈ লোৱা, পূর্বৰ চিন্তাই মনত পীড়া দিয়া, আশ্রমতে সমাধি নামৰ বৈশ্য এজনৰ লগত ৰজাৰ দেখা-দেখি হোৱা, দুয়ো গৈ মুনিৰ ওচৰত মনৰ অশান্তি প্রকাশ কৰা, মুনিয়ে দুয়োৰে আগত বৈষয়িক আকর্ষণ বা পার্থিৱ মোহৰ তাৎপর্য ব্যাখ্যা কৰি আধ্যাত্মিক তত্ত্ব-মহত্ব বুজাই দিয়াৰ উপৰিও দেৱী মাহাত্ম্যৰ গূঢ়তত্ত্ব দাঙি ধৰা ইত্যাদি কথাংশ *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ*ৰ। তদুপৰি মধু আৰু কৈটভ নামৰ দুই দৈত্যৰ সৃষ্টি, সিহঁতৰ বল-বিক্রম, দেৱী মহামায়াৰ কৃপাত সিহঁতৰ নিধন আদি কথাবস্তু *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থৰ প্রথম মাহাত্ম্যত উপস্থাপন কৰা হৈছে।

অগ্রগতিৰ খতিয়ান

প্রশ্ন নং ১ ঃ ৰুচিনাথ কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থৰ কথা বস্তু ক'ৰ পৰা আহৰণ কৰা হৈছে চমুকৈ লিখক। (১০০ টা মান শব্দত)

.....

প্রশ্ন নং ২ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ প্রথম মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তু সম্পর্কে আলোচনা কৰক। (১৫০ টা মান শব্দত)

.....

১৪.৫ প্রথম মাহাত্ম্যৰ সাহিত্যিক সৌন্দর্য

কবি ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ*ৰ কাহিনীৰ আধাৰত *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থ ৰচনা কৰিছে। কিন্তু তেওঁ গ্রন্থখন সংস্কৃত পুৰাণৰ হুবহু অনুবাদ নহয় বা একেখন পুৰাণৰ অনুবাদো নহয়।

প্রয়োজনত অন্য পুৰাণৰ পৰাও সমল গ্রহণ কৰিছে আৰু প্রয়োজনত নিজাকৈও কিছু কথা কাহিনীত যোগ দিছে। মার্কণ্ডেয় পুৰাণৰ উপৰিও কন্দলিয়ে তথ্য সংগ্রহ কৰা পুৰাণসমূহ হ'ল — *বামন পুৰাণ, কালিকা পুৰাণ* আৰু *ব্রহ্মবৈৱর্ত্ত পুৰাণ*। সকলো মিলি *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কন্দলিৰ মৌলিক গ্রন্থ যেন হৈ পৰিছে।

ইতিমধ্যেই ওপৰৰ আলোচনাত উল্লেখ কৰা হৈছে যে ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে তেওঁৰ *শ্রী শ্রীচণ্ডী* গ্রন্থৰ কাহিনীভাগক ১৩ টা মাহাত্ম্য অর্থাৎ অধ্যায়ত ভাগ কৰি বর্ণনা কৰিছে। তাৰে প্রথম মাহাত্ম্যৰ কথা-বস্তু কন্দলিয়ে *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ* আৰু *ব্রহ্মবৈৱর্ত্ত পুৰাণৰ* পৰা গ্রহণ কৰিছে। প্রথম মাহাত্ম্যত ৰজা সুৰথ আৰু সমাধি বৈশ্যৰ দুদর্শাৰ কথা, তেওঁলোকৰ ওচৰত মেধস মুনিৰ দেৱী মাহাত্ম্য কথন, ব্রহ্মাৰ দেৱী-স্তুতি আৰু দেৱীৰ মধুকৈটভ বধৰ ঘটনা বর্ণনা কৰা হৈছে।

ৰুচিনাথ কন্দলি এগৰাকী দেৱী-ভক্তি পৰায়ণ লোক আছিল। তদুপৰি তেওঁ আছিল সংস্কৃতৰ বুৎপত্তি থকা কবি। প্রথম মাহাত্ম্যৰ কথা-বস্তু সংস্কৃত পুৰাণৰ পৰা প্রয়োজন অনুসৰি অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰি লওঁতে কন্দলিয়ে বিবিধ ছন্দ ব্যৱহাৰ কৰিছে। ঘাইকৈ অৱশ্যে কাব্যখনত তেওঁ পদ বা পয়াৰ ছন্দকে ব্যৱহাৰ কৰিছে। কাৰণ ধর্মীয় পুথি সুৰ লগাই পাঠ কৰাৰ কাৰণে পদ-ছন্দ বেছি প্রশস্ত। বাকী দুলড়ী, ছবি আৰু ঝুমুৰী ছন্দও অৱশ্যে কাব্যখনত প্রয়োগ কৰিছে। সেইদৰে উপমা, ৰূপক, অনুপ্রাস, যমক, বক্রোক্তি, অতিশয়োক্তি আদি অলংকাৰৰ প্রয়োগে প্রথম মাহাত্ম্যৰ বর্ণনাত জেউতি চৰাইছে।

শ্রীশ্রীচণ্ডী কাব্যত ছয়বিধ ৰসৰ প্রয়োগ হৈছে। প্রথম মাহাত্ম্যৰ বর্ণনাতো ইয়াৰ প্রায়কেইবিধ ৰস প্রতিফলিত হৈছে। এই ছয়বিধ ৰস হ'ল— বীৰ, ভয়ানক, বীভৎস, অদ্ভূত, ৰৌদ্র আৰু শান্ত। কন্দলিৰ পদ-চয়ন সুখকৰ, ভাষা সাৱলীল আৰু ভাবো দেৱীমুখী।

অনুবাদ ৰীতিলৈ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰিলে দেখা যায় যে, *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যত ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে চাৰি প্রকাৰ অনুবাদ ৰীতি প্রয়োগ কৰিছে। সেয়া হ'ল— (ক) ব্যাখ্যাত্মক অনুবাদ (খ) হুবহু অনুবাদ (গ) সাৰানুবাদ বা ভাৱানুবাদ আৰু (ঘ) বিক্ষিপ্ত বা মিশ্র অনুবাদ। প্রথম মাহাত্ম্যৰ বর্ণনাতো এই চাৰি প্রকাৰ অনুবাদ ৰীতিৰ প্রয়োগ চকুত পৰে।

দেৱী-মাহাত্ম্য প্রকাশেই যিহেতু কাব্যখনৰ মূল উদ্দেশ্য, সেয়েহে "জয় নমো ভগৱতী দেৱী মহামায়া" বুলি সম্বোধন কৰি, দেৱী বন্দনাৰে বর্ণনা আৰম্ভ হৈছে। আনহাতে প্রথম মাহাত্ম্যৰ কথা-বস্তু আৰম্ভ হৈছে সূৰথ ৰজাৰ বংশ বৃত্তান্ত বর্ণনাৰে। বৃহস্পতিৰ ভার্যা তাৰাৰ গর্ভত আৰু চন্দ্রৰ ঔৰষত বুধৰ জন্ম; বুধ আৰু চিত্রাৰ সন্তান চৈত্র; চৈত্র্যৰ সন্তান অধীৰথ; অধীৰথৰ পুত্র সূৰথ। নন্দী নৰপতিৰ হাতত পৰাজিত হৈ মনৰ বেজাৰত ৰাজ্য এৰি বনলৈ গুচি যায় আৰু মেধস মুনিৰ আশ্রমত আশ্রয় লয়। আশ্রমতে ৰজা সুৰথে সমাধি নামৰ বৈশ্য এজনক লগ পায়। কলিংগ দেশৰ ৰজা বিৰাধৰ নাতি আৰু ডুমিন বৈশ্যৰ পুত্র তথা পৰম মহন্ত সমাধিৰ উদাৰতাত বিতুষ্ট হৈ ভার্যা-পুত্রই খেদি দিয়াত সমাধি বৈশ্যও আহি মেধস মুনিৰ আশ্রম পাইছিল। মেধস মুনিয়ে সুৰথ ৰজা আৰু সমাধি বৈশ্যক মোহ আৰু পৰমার্থ সম্পর্কে ব্যাখ্যা আৰু জ্ঞান দি কর্তব্য-অকর্তব্যৰ কথা বুজাই দিলে। মহামায়াৰ শক্তিৰ বলতে যে মানুহে সংসাৰ মায়াত নিমজ্জিত হয়;

দেৱীৰ অনুগ্রহ লাভ কৰিলেহে যে সংসাৰৰ মায়াৰ পৰা মুক্তি পোৱাতো সম্ভৱ, সেই কথাও মুনিয়ে বুজাই দিলে নানা উপমাৰে। তদুপৰি দেৱী মহামায়াৰ কৃপাত মধুকৈটভৰ আক্রমনৰ পৰা ব্রহ্মা কিদৰে ৰক্ষা পৰিল আৰু অনন্ত শয্যাত নিদ্রাৰত বিষ্ণুৰে সাৰ পাই মধুকৈটভক কিদৰে বধ কৰিলে তাৰে বর্ণনাৰে প্রথম মাহাত্ম্য সামৰণি পৰিছে।

বিষয়বস্তুৰ বর্ণনা আৰু পৰিৱেশ সৃষ্টিৰ লগতে চৰিত্রৰ ব্যক্তিত্ব-মানসিকতা ফুটাই তোলাৰ ক্ষেত্রত কবি যে সিদ্ধহস্ত, সেই কথা প্রথম মাহাত্ম্যৰ বর্ণনাতে প্রকাশ পাইছে। সুৰথ ৰজা আৰু সমাধি বৈশ্যৰ মানসিক বেজাৰ, মেধস মুনিৰ পাণ্ডিত্যপূর্ণ বুজনি আৰু আশ্রয় দান, দেৱী-মাহাত্ম্যৰ প্রকাশ, মধু আৰু কৈটভৰ অহমিকা ভাৱ তথা বিষ্ণুৰ ঐশ্বৰিক স্বৰূপ সকলোবোৰেই কবিৰ বর্ণনাত স্পষ্ট আৰু আকর্ষণীয় হৈ উঠিছে। পদ ছন্দত বর্ণনা কৰা এই মাহাত্ম্যত অলংকাৰ প্রয়োগ আৰু প্রাঞ্জল ভাষাৰ প্রয়োগ মনকৰিবলগীয়া। কবিয়ে *ব্রহ্মবৈৱর্ত্ত পুৰাণ* আৰু মার্কণ্ডেয় পুৰাণৰ কথাবস্তুক প্রয়োজন অনুসৰি গ্রহণ কৰি, নিজ পাণ্ডিত্য আৰু কাব্যপ্রতিভাৰে সজাই লৈ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থৰ প্রথম মাহাত্ম্য প্রস্তুত কৰিছে।

অগ্রগতিৰ খতিয়ান

প্রশ্ন নং ৩ ঃ ৰুচিনাথ কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ প্রথম মাহাত্ম্যৰ সাহিত্যিক সৌন্দর্য সম্পর্কে আলোচনা কৰি এটা প্রবন্ধ যুগুত কৰক। (১০০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

.....

১৪.৬ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* ৰ প্রথম মাহাত্ম্যত প্রকাশিত আধ্যাত্মিক তত্ত্ব

ইতিমধ্যেই ওপৰত উল্লেখ কৰা হৈছে যে, *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ* আৰু *ব্রহ্মবৈৱর্ত্ত পুৰাণ*ৰ পৰা সমল গ্রহণ কৰি ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থৰ প্রথম মাহাত্ম্যৰ কথাবস্তু নির্মাণ কৰিছে। সূৰথ ৰজাৰ বংশ বৃত্তান্ত বর্ণনাৰ পিছত নন্দী নৰপতিৰ হাতত পৰাজিত হৈ মনৰ বেজাৰত সুৰথ ৰজাই মেধস মুনিৰ আশ্রমত আশ্রয় লয়। আশ্রমতে ৰজাই সমাধি নামৰ বৈশ্য এজনক লগ পায়। সমাধি বৈশ্যয়ো ভার্যা পুত্রৰ হাতত লাঞ্ছিত হৈ মনৰ দুখতে বনত আশ্রয় লৈছিল। ৰজা সুৰথ আৰু সমাধি বৈশ্যৰ মনৰ বেজাৰ গুচাবৰ কাৰণে মোহ আৰু পৰমার্থৰ জ্ঞান দিয়াৰ লগতে কর্তব্য অকর্তব্যৰ বিষয়েও ব্যাখ্যা কৰে। মহামায়াৰ শক্তিৰ বলতে যে মানুহে সংসাৰৰ মায়াত নিমজ্জিত হয়, দেৱীক প্রার্থনা কৰি দেৱীৰ অনুগ্রহ লাভ কৰিলেহে যে সংসাৰৰ মায়াৰ বান্ধোনৰ পৰা মুক্তি পোৱা সম্ভৱ, সেই কথাও মুনিয়ে দুয়োজনক নানা উপমাৰে বুজাই দিয়ে। তদুপৰি শেষৰ ফালে, দেৱী মহামায়াৰ কৃপাত ব্রহ্মা কিদৰে ৰক্ষা পৰিল আৰু অনন্ত শয্যাত নিদ্রাৰত বিষ্ণুৰে সাৰ পাই মধুকৈটভক কিদৰে বধ কৰিলে তাৰো বর্ণনা প্রথম-মাহাত্ম্যত দিয়া হৈছে।

মেধস মুনিৰ মুখেৰে মোহৰ ব্যাখ্যা কৰি কোৱা হৈছে যে— বিষয়-মোহ থাকিলে কোনো লোকক জ্ঞানী বোলা নাযায়। পৰমার্থ জ্ঞান থাকিলেহে মোহৰ পৰা মুক্তি পোৱা যায়। ফেচাঁ

আদি কিছু জীৱই দিনত নেদেখে কিন্তু ৰাতি দেখে; কাউৰী আদিয়ে আকৌ দিনত দেখে কিন্তু ৰাতি নেদেখে; আনহাতে বাঘ, শিয়াল, মেকুৰী আদি জন্তুৱে দিনে-ৰাতি সমানেই দেখা পায়। কিন্তু এই সকলো জীৱতকৈ উৰ্দ্ধত মানুহৰ আছে বিবেক বুদ্ধি। গতিকে বিষয়-বাসনাযুক্ত আন জীৱ-জন্তুৱে আহাৰ, মৈথুন, নিদ্রা আদিৰ জ্ঞান পালেও তত্ত্বজ্ঞান নাপায়। ফলত জীৱ-জন্তুৱে নিজে নাখাইও পোৱালিক খুৱায়। কিন্তু বিবেক-বুদ্ধি সম্পন্ন মানুহে তত্ত্বজ্ঞান লাভ কৰিও জীৱ-জন্তুৱে কৰা আচৰণকে কৰা উচিত নহয়। নহ'লে মায়াৰ বান্ধত খালত পৰিব লাগিব। পিছে এই বান্ধোনৰ পৰা মুক্তি পোৱা সহজ সাধ্য নহয়। একান্ত ভক্তিৰে দেৱী মহামায়াক সন্তুষ্ট কৰিব পাৰিলেহে মায়াৰ বান্ধোনৰ পৰা মুক্তি পোৱা সম্ভৱ। ব্রহ্মা আদি দেৱতাগণৰো দেৱীয়েই ঈশ্বৰী। এই গৰাকী দেৱী সর্বশক্তিসম্পন্না আৰু সকলোতে বিৰাজমান। প্রলয় জলত অনন্ত শয্যাত নাৰায়ন-বিষ্ণুযেতিয়া নিদ্রাৰত আছিল বিষ্ণুৰ কাণৰ মল আনি দেৱীয়ে প্রলয় জলত নিক্ষেপ কৰিছিল। সেই কর্ণমল দুই খণ্ড হৈ তাৰ পৰা মধু আৰু কৈটভ নামৰ দুটা প্রচণ্ড অসুৰৰ সৃষ্টি হ'ল। বিষ্ণুৰ নাভি কমলত বহি থকা ব্রহ্মাক দেখি প্রচণ্ড খণ্ডত দুই অসুৰে তেওঁক বধিবলৈ খেদি আহিলত ভয় খাই ব্রহ্মাই দেৱী মহামায়াক স্তুতি কৰিব ধৰিলে, যাতে বিষ্ণুৰ চকুত অধিস্থান কৰি থকা দেৱীয়ে বিষ্ণুক নিদ্রাৰ পৰা জগায়। কবিয়ে বর্ণনা কৰা অনুসৰি জগতৰ আধাৰ স্বৰূপা, সৃষ্টি-স্থিতি-সংহাৰৰো গৰাকিনী, জ্ঞান মোহৰ স্বৰূপিনী দেৱীয়ে ব্রহ্মাৰ স্তুতি শুনি বিষ্ণুৰ চকুৰ পৰা আতৰি আহিলত বিষ্ণুৱে নিদ্রাৰ পৰা সাৰ পালে আৰু চকু মেলিয়েই দুই অসুৰে ব্রহ্মাক খাবলৈখেদি অহা দেখা পালে। মধুকৈটভৰ লগত বিষ্ণুৱে হাজাৰ বছৰ যুদ্ধ কৰিলে। শেষত দেৱীৰ মায়াত মোহিত হৈ দুয়ো দৈত্যই বিষ্ণুক বৰদান দিব বিচাৰিলে। শাৰীৰিক শক্তিৰ অহংকাৰত দুয়ো বিষ্ণুৰ হাতত মৃত্যুৰ বৰ দিবলৈ কুণ্ঠাবোধ নকৰিলে আৰু অৱশেষত দেৱীৰ মহিমাত বিষ্ণুৰ হাতত দুয়োৰে মৃত্যু হ'ল।

এইদৰেই দেৱী মহামায়াৰ স্বৰূপ আৰু মাহাত্ম্য প্রকাশ, দুই দৈত্য মধু আৰু কৈটভৰ জন্ম আৰু মৃত্যু প্রদর্শন, মেধস মুনিৰ মুখেৰে দেৱীৰ শক্তি মাহাত্ম্য ব্যাখ্যা আদিৰ মাজেৰে আধ্যাত্মিক তত্ত্ব প্রকাশ কৰি কবি ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থৰ প্রথম মাহাত্ম্যৰ সামৰণি মাৰিছে।

অগ্রগতিৰ খতিয়ান

প্রশ্ন নং ৪ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ প্রথম মাহাত্ম্যৰ আধ্যাত্মিক তত্ত্ব সম্পর্কে এটি প্রৱন্ধ যুগুত কৰক। (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

১৪.৭ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তু

ওপৰত উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে, *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ* ৰ অন্তর্গত 'দেৱী মাহাত্ম্য' খণ্ডক ভিত্তি কৰিয়েই ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থ প্রণয়ন কৰিছে আৰু ইয়াত *বামন পুৰাণ*, *ব্রহ্মবৈৱর্ত্ত পুৰাণ* আৰু 'দেৱী ভাগৱক'ৰো কিছু প্রভাৱ আছে। মূলৰ নিচিনাকৈ কন্দলিয়েও চণ্ডীক সর্বশক্তিসম্পন্ন আৰু জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি-লয়ৰ অধিকাৰীনীদেৱী ৰূপত প্রতীয়মান কৰিছে।

তদুপৰি গ্ৰন্থখনত মূল বিষয়বস্তুক কন্দলিয়ে তেৰটা খণ্ডত ভাগ কৰি একো একোটা মাহাত্ম্য ৰূপে দেখুৱাইছে। মূল বিষয়বস্তু পূ�ৰাণৰ পৰা গ্ৰহণ কৰিলেও ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে কাহিনীৰ প্ৰয়োজনত নিজাকৈয়ো কিছু কথা মাজে মাজে সংযোগ কৰি কাহিনীক পৰিপূৰ্ণতা দিছে।

শ্রীশ্রীচণ্ডী গ্ৰন্থৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যত ৰম্ভাসুৰৰ হৰ-পার্বতী আৰাধনা আৰু বৰ লাভ, মহিষাসুৰক কাত্যায়ন মুনিৰ অভিশাপ, মহিষাসুৰৰ হাতত দেৱতাসকলৰ পৰাজয়, হৰি-হৰৰ আগত দেৱগণৰ গোচৰ, দেৱীৰ আবির্ভাৱ, দেৱতাসকলৰ দেৱীস্তুতি, দেৱী-দৈত্যৰ ৰণ, দানৱ সৈন্য নিধন এই ঘটনাগুচ্ছ বর্ণনা কৰা হৈছে। ৰম্ভা দৈত্য আৰু মহিষাসুৰৰ কাহিনীভাগ কন্দলিয়ে *কালিকা পুৰাণৰ* পৰা গ্ৰহণ কৰা বুলি কাব্যত নিজে উল্লেখ কৰিছে। সেই অনুসৰি ৰম্ভাসুৰে পুত্ৰ-বাঞ্ছা কৰি বহু বছৰ কাল কঠোৰ তপস্যাৰে শিৱ-পার্বতীক আৰাধনা কৰে। তাতে সন্তুষ্ট হৈ শিৱই আবির্ভাৱ হৈ অসুৰক বৰ দিব বিচাৰিলে। ৰম্ভাই কৰ যোৰে ক'লে যে অপুত্ৰক ৰম্ভাৰ দুখ নিবাৰণ কৰি স্বয়ং শিৱই তিনি জনমত তাৰ পুত্ৰ ৰূপে জন্ম ল'ব লাগে। ৰম্ভাৰ সেই পুত্ৰ দেৱতা, যক্ষ, ৰাক্ষস আৰু দানৱৰ অবধ্য হ'ব লাগে, যি চিৰযুগে মহা যশমান, লক্ষ্মীৱান আৰু ত্ৰিভুৱনৰ অদ্বিতীয় বীৰ হ'ব লাগে। ৰম্ভাক তথাস্তু বুলি কৈ শিৱ অন্তর্দ্ধান হোৱাত গৃহাভিমুখী ৰম্ভাসুৰে বাটতে তিনি বছৰীয়া ঋতুমতী চিত্ৰবর্না সুন্দৰী মহিষী এজনীক দেখি কাম বিমোহিত হৈ ৰমন কৰিলে। যথা সময়ত মহিষাসুৰৰ জন্ম হ'ল আৰু পৰম শক্তিশালী হৈ উঠিল। এদিনাখন মহিষাসুৰে হিমালয়ৰ পাদদেশত থকা কাত্যায়ন মুনিৰ আশ্রমত প্ৰৱেশ কৰিলে আৰু নাৰী ৰূপ ধৰি কাত্যায়নৰ শিষ্য ৰৌদ্রাশ্বক মোহিত কৰি তপ ভংগ কৰিলে। তাকে দেখি মুনিয়ে মহিষাসুৰক অভিশাপ দিলে যে যি নাৰী ৰূপ ধৰি অসুৰে ৰৌদ্রাশ্বৰৰ তপস্যা ভংগ কৰিলে, তেনে নাৰীৰ হাততে এদিন তাৰ মৃত্যু হ'ব।

ইয়াৰ পিছৰ কথাবস্তু ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ*ৰ ৮২ তম অধ্যায়ৰ পৰা গ্ৰহণ কৰিছে। সেই অনুসৰি, বল-শক্তিৰ গর্বত উন্মত্ত হৈ চৰাচৰ প্ৰাণীবর্গক অত্যাচাৰ কৰাৰ উপৰিও স্বর্গৰাজ্যও অধিকাৰ কৰিব বিচাৰিলে। এশ বছৰ কাল ইন্দ্ৰ সমন্বিতে দেৱগণৰ লগত মহিষাসুৰৰ যুদ্ধ হ'ল আৰু শেষত দেৱতাসকল পৰাজিত হয়। মহিষাসুৰ স্বর্গৰ অধিপতি হোৱাত দেৱগণৰ অতি শোচনীয় অৱস্থা হ'ল আৰু মানুহৰ নিচিনাকৈ পৃথিৱীত অনাই বনাই ঘূৰি ফুৰিব ধৰিলে। অৱশেষত নিঠৰুৱা দেৱগণে নিজ অৱস্থাৰ কথা ব্ৰহ্মাক অৱগত কৰি হৰি-হৰৰ ওচৰলৈ গ'ল। দেৱগণৰ দুর্দশা দেখি ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু-মহেশৰ অতিশয় খং উঠিল আৰু দেৱতাসকলৰ শৰীৰৰ পৰা ওলোৱা তেজ-পুঁজ একগোট হৈ এক নাৰী মূর্তিৰ আবির্ভাৱ হ'ল। বিভিন্ন দেৱতাই অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ দান কৰি দেৱীক সু-সজ্জিত কৰি তুলিলে।

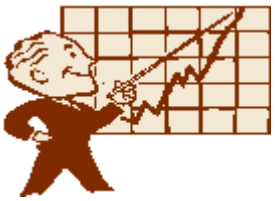
জানি থোৱা ভাল

শংকৰৰ গাৰ তেজেৰে দেৱীৰ মুখ, যমৰ তেজৰ পৰা চুলি, বিষ্ণুৰ তেজৰ পৰা বাহু, চন্দ্ৰৰ তেজৰ পৰা স্তনযুগল, ইন্দ্ৰৰ তেজৰ পৰা মধ্যদেশ, বৰুণৰ তেজৰ পৰা জংঘা আৰু উৰু, পৃথিৱীৰ তেজৰ পৰা নিতম্ব, ব্ৰহ্মাৰ তেজেৰে চৰণ, সূর্যৰ তেজেৰে ভৰিৰ আঙুলি, বসুৰ তেজেৰে হাতৰ আঙুলি, কুবেৰৰ তেজেৰে নাক, প্ৰজাপতিৰ তেজেৰে দাঁত, অগ্নিৰ তেজেৰে তিনিটা চকু, দুই সন্ধ্যাৰ তেজেৰে ভ্ৰূ আৰু পৰনৰ তেজেৰে কাণ দুখন সৃষ্টি হৈছিল।

তদুপৰি বিভিন্ন দেৱতাই অস্ত্র-শস্ত্র দি দেৱীক সু-সজ্জিত কৰিছিল। তাৰ ভিতৰত মহাদেৱে শূল, নাৰায়ণে চক্র, বৰুণে শংখ আৰু পাশ, হুতাশনে শক্তি, বায়ুৱে ধনু আৰু বানপূর্ণ তুণ, ইন্দ্রই বজ্র, ঐৰাৱতৰ ঘণ্টা, যমে দণ্ড, দক্ষপ্রজাপতিয়ে অক্ষমালা, ব্রহ্মাই কমণ্ডলু, সূর্যই ৰশ্মিৰাশি আৰু কালে দেৱীক খর্গ আৰু চর্মসমূহ দিছিল। ইয়াৰ উপৰিও ক্ষীৰোদ সাগৰে দেৱীক দিলে অমল হাৰ, অজৰ বস্ত্রযুগ্ম, দিব্য চূড়ামনি, কুণ্ডলদ্বয়, বলয়-নিকৰ, শুভ্র অর্দ্ধচন্দ্র, বাহুৰ কেয়ুৰ, ভৰিৰ নুপুৰ, ডিঙিৰ অলংকাৰ আৰু সমস্ত আঙুলিৰ ৰত্নৰাজি। বিশ্বকর্মাই দেৱীক দিছিল পৰশু কুঠাৰ, অনেক বিধ অস্ত্র আৰু অভেদ্য বর্ম; জলনিধিয়ে দিলে মূৰ আৰু বুকুত অম্লান পংকজমালা; হিমালয়ে দিলে সিংহ বাহন আৰু বিবিধ ৰত্ন; কুবেৰে দিলে সুৰা সমে পান পাত্র, অনন্ত নাগে দিব্য নাগহাৰ; অন্য দেৱগণেও নানাবিধ অলংকাৰ আৰু অস্ত্র-শস্ত্র দি দেৱীক সজ্জিত কৰি তুলিছিল।

ৰূপে-গুণে, অস্ত্র শস্ত্রৰে সু-সজ্জিত হৈ দেৱীয়ে অট্টহাস্য কৰি গর্জিব ধৰিলে। দেৱীৰ ভয়ংকৰ গর্জনত লোকসমাজ ক্ষুদ্ধ হ'ল, সাগৰবিলাক কঁপি উঠিল, পৃথিৱীখন লৰিব ধৰিলে। দেৱগণে জয়ধ্বনি দিলে, মুনিগনে ভক্তিভাৱে স্তুতি কৰিলে। দেৱীৰ গর্জন শুনি মহিষাসুৰে সৈন্য-সামন্ত সাজু কৰি শব্দক লক্ষ্য কৰি ধাবিত হ'ল। অসুৰে গৈ দেখিলে যে দেৱীয়ে জ্যোতিৰে ত্রিভুৱন জুৰি আছে। তেওঁৰ চৰণৰ ভৰত পৃথিৱী নত হৈছে, কিৰীতিয়ে আকাশ ছানি ধৰিছে। ধনুৰ শব্দত পাতাল পর্যন্ত ক্ষোভিত হৈছে আৰু দেৱীয়ে সহস্র বাহুৰে দিক্‌বোৰ আগুৰি অৱস্থান কৰিছে। ইয়াৰ পিছত অসুৰ সেনাৰ লগত দেৱীৰ ঘোৰ যুদ্ধ লাগিল। মহিষাসুৰৰ সেনাপতি চামৰ, বাস্কল অসুৰ, হনু, অসিলোম, বিড়ালাক্ষ আদিয়ে অসংখ্য সৈন্য, ৰথ, অস্ত্র-শস্ত্র লৈ দেৱীৰ লগত যুদ্ধ কৰিলে। প্রচণ্ড যুদ্ধৰ সময়ত দেৱীৰ প্রতিটো নিশ্বাসতে একোগৰাকী দেৱী আবির্ভাৱ হৈ এফালৰ পৰা অসুৰবোৰক সংহাৰ কৰি গ'ল। হাত-ভৰি-মূৰ কটা যোৱাৰ পিছতো অসুৰবোৰ আকৌ উঠি খেদি আহে যদিও দেৱীয়ে সিহঁতক এফালৰ পৰা বিনাশ কৰিলে। পৃথিৱীৰ বুকু মৃতদেহেৰে ভৰি পৰিল আৰু তেজৰ নৈ ব'বলৈ ধৰিলে। আকাশৰ পৰা দেৱগণে দেৱীৰ শিৰত পুষ্প বৰিষণ কৰিলে।

ইমানতে ৰুচিনাথ কণ্ডলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্য সামৰণি পৰিছে। এনেকৈয়ে কালিকা পুৰাণ আৰু মার্কণ্ডেয় পুৰাণৰ কথাবস্তুক নিজ প্রতিভাৱে সজাই কবিয়ে কাব্যৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ যোগেদি প্রকাশ কৰিছে।

অগ্রগতিৰ খতিয়ান

প্রশ্ন নং ৫ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তুৰ আভাস দি এটি আলোচনা প্রস্তুত কৰক।

(২৫০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

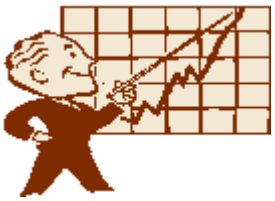
.....

১৪.৮ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ কাব্যিক সৌন্দর্য

প্রথম মাহাত্ম্যৰ আলোচনা প্রসংগত ইতিমধ্যেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে, ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ* আৰু আন আন কেইখনমান পুৰাণৰ কথাবস্তুৰ আধাৰত *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থ ৰচনা কৰিছে যদিও গ্রন্থখন সংস্কৃত পুৰাণৰ হুবহু অনুবাদ নহয়। কথাবস্তুৰ পৰিপূর্ণতা, সাৱলীলতা আৰু গ্রহণযোগ্যতাৰ খাতিৰত কবিয়ে নিজাকৈও কিছু কথা যোগ দিছে। ১৩ টা অধ্যায় বা মাহাত্ম্যত বিভক্ত *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ কথাবস্তু কন্দলিয়ে মূলত *কালিকা পুৰাণ* আৰু *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ* ৰ পৰা সংগ্রহ কৰিছে। ৰম্ভাসুৰৰ হৰ-পার্বতী আৰাধনা আৰু বৰ লাভ, মহিষাসুৰৰ জন্ম আৰু কাত্যায়ন মুনিৰ অভিশাপ, মহিষাসুৰৰ হাতত দেৱগণৰ পৰাজয়, হৰিহৰৰ আগত দেৱগণৰ গোচৰ, দেৱীৰ আবির্ভাৱ, দেৱগণৰ দেৱী স্তুতি, দেৱী-দৈত্যৰ ৰণ, দেৱীৰ দানৱ সৈন্য নিধন — থোৱতে এইখিনিয়েই দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ কথাবস্তু।

ৰুচিনাথ কন্দলিৰ সংস্কৃতৰ ওপৰত থকা বুৎপত্তিৰ কথা প্রথম মাহাত্ম্যৰ আলোচনা প্রসংগত উল্লেখ কৰা হৈছে। দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ প্রসংগতো একে কথাই ক'ব পাৰি। পুৰাণৰ জটিল সংস্কৃত শ্লোক আৰু তত্ত্ববোৰ কন্দলিয়ে সর্বসাধাৰণে বুজি পোৱাকৈ সৰল ভাষাত বর্ণনা কৰিছে। কাব্যখনৰ সৰহখিনি বর্ণনা পদ ছন্দতে দিয়া হৈছে। কিন্তু দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ আৰম্ভনিৰ পৰা হৰিহৰৰ ওচৰত দেৱগণৰ গোচৰ পর্যন্ত ১১০ ৰ পৰা ১২৪ নং পদলৈ দুলড়ি ছন্দ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। বাকী শেষৰ অংশ পদ ছন্দত ৰচনা কৰিছে। সাধাৰণতে ধর্মীয় পুথি সুৰ লগাই গাবৰ কাৰণে পদছন্দ আটাইতকৈ প্রশস্ত। সেই কাৰণেই হয়তো ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে তেওঁৰ কাব্যখন প্রধানকৈ পদছন্দতে ৰচনা কৰিছে।

ছন্দৰ নিচিনাকৈ অলংকাৰৰ প্রয়োগৰ ক্ষেত্রতো কন্দলিয়ে *শ্রীশ্রীচণ্ডী*ৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যত দক্ষতাৰ পৰিচয় দিছে। উপমা, ৰূপক, অনুপ্রাস, যমক, বক্রোক্তি, অতিশয়োক্তি আদি অলংকাৰৰ প্রয়োগ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বর্ণনাত জেউতি চৰাইছে। সেইদৰে বীৰ, ভয়ানক, বীভৎস, অদ্ভূত, ৰৌদ্র- আদি ৰসৰ যথাযথ প্রয়োগ কন্দলিৰ দক্ষতা প্রকাশ কৰাৰ লগতে কাব্যখনৰো সৌন্দর্য বৃদ্ধি কৰিছে। সর্বোপৰি কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ পদচয়ন সুখকৰ, ভাষা সাৱলীল আৰু ভাব দেৱীমুখী।

অগ্রগতিৰ খতিয়ান

প্রশ্ন নং ৬ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ সাহিত্যিক সৌন্দর্যৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰক।

(১৫০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

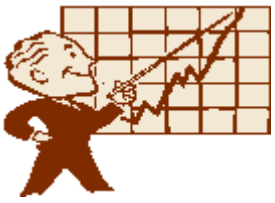
.....

১৪.৯ *শ্রীশ্রীচণ্ডী*ৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যত প্রকাশিত আধ্যাত্মিক তত্ত্ব

পুৰাণ কাহিনী আধাৰত ৰুচিনাথ কন্দলিকৃত *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ কথাবস্তু *কালিকা পুৰাণ* আৰু *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ*ৰ পৰা গৃহীত। ৰম্ভাসুৰৰ হৰ-পার্বতী আৰাধনা আৰু বৰলাভ, মহিষাসুৰক কাত্যায়ন মুনিৰ অভিশাপ, মহিষাসুৰৰ হাতত দেৱগণৰ পৰাজয় আৰু হৰি-হৰৰ আগত দেৱগণৰ গোচৰ এইখিনিলৈ কথাবস্তু *কালিকা পুৰাণ* ৰ পৰা লোৱা। পৰৱর্তী দেৱীৰ আবির্ভাৱ, দেৱগণৰ দেৱীস্তুতি, দেৱী-দৈত্যৰ ৰণ দেৱীৰ দানৱ সৈন্য নিধন পর্যন্ত কথা বস্তু *মার্কণ্ডেয় পুৰাণ*ৰ পৰা গ্রহণ কৰিছে।

সুৰথ ৰজাৰ আগত মেধস মুনিয়ে দেৱীৰ জন্ম সম্পর্কে কৰা বর্ণনাৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্য আৰম্ভ হৈছে। একান্ত ভক্তিৰে আৰাধনা কৰিলে দেৱতাকো তুষ্ট কৰিব যে পাৰি, সেই আধ্যাত্মিক তত্ত্ব প্রমাণিত হৈছে দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ আৰম্ভণিতে ৰম্ভাসুৰৰ তপস্যাত সন্তুষ্ট হৈ স্বয়ং মহাদেৱে অসুৰক বাঞ্ছিত 'পুত্রলাভ' বৰ দিয়াৰ বর্ণনাৰে। ঠিক সেইদৰে ব্রহ্মবাক্য যে খণ্ডন নাযায় সেই সত্য তত্ত্বৰো পূর্বাভাস দিছে কাত্যায়ন মুনিয়ে মহিষাসুৰক নাৰীৰ হাতত মৃত্যু হ'ব বুলি দিয়া অভিশাপৰ যোগেদি।

দেৱগণক পৰাভূত কৰি মহিষাসুৰে স্বর্গৰাজ্য অধিকাৰ কৰি শক্তি আৰু সাহসৰ পৰিচয় দিছে। কিন্তু সেই শক্তি আৰু সাহসো অসুৰে দেৱতাৰ-বৰতে লাভ কৰিছে। ৰম্ভাসুৰক শিৰ দেৱতাই দান কৰা বৰৰ প্রভাৱতে ৰম্ভাসুৰৰ পুত্র মহিষাসুৰ পৰম শক্তিশালী হৈ উঠিছিল। শেষত আকৌ দেৱগণৰ শৰীৰৰ পৰা বিন্দু বিন্দুকৈ নিসৃত তেজ-পুজৰ পৰা উৎপত্তি হোৱা দেৱীৰ হাতত আৰু দেৱতাসকলে দান কৰা অস্ত্রৰ আঘাততে অসুৰৰ মৃত্যু হয়। মহিষাসুৰ নিধনৰ এই বর্ণনাৰ মাজে�ৰেও দেৱতাৰ শ্রেষ্ঠত্বৰ আধ্যাত্মিক তত্ত্বই প্রকাশিত হৈছে। দ্বিতীয় মাহাত্ম্যত মহিষাসুৰৰ মৃত্যু হোৱা নাই যদিও দেৱীৰ ৰণচণ্ডী ৰূপ, যুদ্ধক্ষেত্রত সহস্র অসুৰ সৈন্য বধ আদি কাব্যৰ জৰিয়তে অসুৰ নিধনৰ পূর্বাভাস পোৱা যায়। অন্তঃকৰণেৰে ভক্তি কৰিলে ভক্তৰ সংকট মোচনৰ কাৰণে দেৱীয়ে যে নিশ্চিত ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰে, তেনে এক আধ্যাত্মিক তত্ত্ব *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ মাজত ফুটি উঠিছে।

অগ্রগতিৰ খতিয়ান

প্রশ্ন নং ৭ ঃ *শ্রীশ্রী চণ্ডী* গ্রন্থৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ মাজেদি প্রকাশ পোৱা আধ্যাত্মিক তাৎপর্য সম্পর্কে চমুকৈ আলোচনা কৰক।
(১৫০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

.....

১৪.১০ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- অসমত ভালেমান কবিয়ে চণ্ডীতত্ত্ব সম্পৰ্কীয় পুথি ৰচনা কৰিছে। তাৰ ভিতৰত ষোড়শ শতিকাৰ কবি পীতাম্বৰ কবিৰ *মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডী* সপ্তদশ শতিকাৰ অজ্ঞাত কবিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* মাহাত্ম্য অষ্টাদশ শতিকাৰ শিৱনাথ দ্বিজ, ৰুচিনাথ কন্দলি, ৰঙ্গনাথ চক্ৰৱৰ্তী, মধুসূদন মিশ্ৰ আদিয়ে ৰচনা কৰা চণ্ডী মাহাত্ম্য বিষয়ক পুথিসমূহৰ নাম উল্লেখ কৰিব পাৰি।
- *মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণ* ৰ অন্তৰ্গত দেৱী-মাহাত্ম্য খণ্ডক ভিত্তি কৰিয়েই ৰুচিনাথ কন্দলিয়ে *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰিছে।
- *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যত ছয়বিধ ৰসৰ প্ৰয়োগ হৈছে। প্ৰথম মাহাত্ম্যৰ বৰ্ণনাতো ইয়াৰ প্ৰায় কেইবিধ ৰস প্ৰতিফলিত হৈছে। এই ছয়বিধ ৰস হ'ল — বীৰ, ভয়ানক, বীভৎস, অদ্ভুত, ৰৌদ্ৰ আৰু শান্ত।
- ৰুচিনাথ কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* পুথিৰ পদ চয়ন সুখকৰ, ভাষা সাৱলীল আৰু ভাব দেৱীমুখী।

১৪.১১ ঃ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

(১) হাজৰিকা, পৰীক্ষিত (১৯৯৫), ৰুচিনাথ কন্দলি বিৰচিত *শ্রীশ্রীচণ্ডী*, গুৱাহাটী, ডালিমী প্ৰকাশন।

(২) শৰ্মা দলৈ, হৰিনাথ (১৯৯৮), *অসমত শক্তি সাধনা আৰু শাক্ত সাহিত্য*, নলবাৰী, শশীপ্ৰভা দেৱী।

(৩) অজ্ঞাত, চন-তাৰিখ নাই, *কালিকা পুৰাণ বা হৰগৌৰীৰ বিবাহ*, গুৱাহাটী, শ্রীশ্রীশংকৰদেৱ লাইব্ৰেৰী।

(৪) শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ (সম্পাঃ) (১৯৯৫), *নাৰায়ণদেৱ (সুকবি)ৰ পদ্মা পুৰাণ*, ভাটিয়ালী খণ্ড, গুৱাহাটী, চন্দ্ৰ প্ৰকাশ।

(৫) কাকতি, বাণীকান্ত (২০১২), *পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা*, নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা (সম্পাঃ), গুৱাহাটী, বাণীপ্ৰকাশ।

১৪.১২ ঃ অগ্রগতিৰ খতিয়ান (কৰল ৰূপে ৰেখা)

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰুচিনাথ কন্দলিৰ পৰিচয় *শ্রীশ্রীচণ্ডী*ৰ মূল উৎস পুথি আৰু তাৰ সহায়ক গ্রন্থসমূহৰ চমু উল্লেখ *শ্রীশ্রীচণ্ডী*ৰ কোন কেইটা অংশ সন্নিৱিষ্ট হৈছে।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী*ৰ চমু পৰিচয় প্রথম মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তু কি তাক নিজৰ ভাষাত লিখক।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* ৰ প্রথম মাহাত্ম্যৰ কাহিনীভাগ প্রথম মাহাত্ম্যৰ সাহিত্যিক সৌন্দর্য্যৰ আলোচনা কৰক।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী*ৰ প্রথম মাহাত্ম্যৰ কাহিনী ভাগৰ বিশ্লেষণৰ মাজেদি তাত ফুটি উঠা আধ্যাত্মিক তত্ত্ব আলোচনা কৰিব।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* ৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তুৰ চমু আভাস নিজৰ ভাষাত দিব কবিয়ে মূল গ্রন্থৰ পৰা কিবা প্রকাৰে ফালৰি কাটি গৈছে নেকি বা কিবা মৌলিকত্ব প্রকাশ কৰিছে নেকি তাৰ আভাস দিব।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* ৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ কাহিনীভাগ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ সাহিত্যিক সৌন্দর্য্যৰ আলোচনা কৰক।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী*ৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ কাহিনী ভাগৰ বিশ্লেষণৰ মাজেদি তাত ফুটি উঠা আধ্যাত্মিক তত্ত্ব আলোচনা কৰিব।

১৪.১৩ আৰ্হি প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ ৰুচিনাথ কন্দলিৰ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যৰ প্রথম আৰু দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়ে পৰিচয়মূলক টোকা লিখক। (১৫০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন ২ ঃ *শ্রীশ্রী চণ্ডী* গ্রন্থৰ বিষয়বস্তুৰ উৎস সম্পর্কে আলোচনা কৰি গ্রন্থখনৰ বিষয়বস্তুৰ চমু পৰিচয় দিয়ক। (৩০০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন ৩ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যৰ বর্ণনাৰ আধাৰত ৰজা সূৰথ আৰু সমাধি বৈশ্যৰ দুখৰ কাৰণ উল্লেখ কৰি সেই দুখ কিদৰে নিৰাময় হ'ল বুজাই লিখক। (৩০০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন ৪ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* কাব্যৰ বর্ণনা অনুসৰি দেৱীৰ জন্ম কিদৰে হৈছিল? কোন কোন দেৱতাই দেৱীক কি কি অস্ত্র দান কৰিছিল উল্লেখ কৰক। (২৫০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন ৫ ঃ *শ্রীশ্রীচণ্ডী* গ্রন্থৰ দ্বিতীয় মাহাত্ম্যৰ বিষয়বস্তুৰ উৎস সম্পর্কে আলোচনা কৰি ইয়াৰ সাহিত্যিক সৌন্দর্য বিচাৰ কৰক। (৩০০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত)।

****

প্রসঙ্গ পুথি

অসমীয়া গ্রন্থ ঃ

১। গোস্বামী, উপেন্দ্র নাথ, (২০১৬) ঃ বৈষ্ণৱ ভক্তিধাৰা আৰু সন্তকাব্য, গুৱাহাটী ঃ মণিমানিক প্রকাশ।

২। গোস্বামী, মালিনী, (অনু), (২০০৫) ঃ শ্রীমদ্‌ভগৱদ্‌গীতা, গুৱাহাটী ঃ চন্দ্র প্রকাশ।

৩। গোস্বামী, হেমচন্দ্র (সম্পা.) ১৯২৪ ঃ অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি, কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়।

৪। গোস্বামী, নাৰায়ণ চন্দ্র ১৯৮৫ ঃ সত্রীয়া সংস্কৃতিৰ স্বর্ণৰেখা, মাজুলী ঃ নতুন কমলাবাৰী সত্র।

৫। গোস্বামী উপেন্দ্রনাথ ১৯৭২ ঃ ভাষা আৰু সাহিত্য, গুৱাহাটী- মণি-মাণিক প্রকাশ

৬। গোস্বামী, যতীন্দ্র নাথ (২০০২); অসমীয়া সাহিত্যৰ চমু বুৰঞ্জী; গুৱাহাটী ঃ অসম বুক ডিপো।

৭। চৌধুৰী, মেদিনী, (২০০২) ঃ সর্বভাৰতীয় ভক্তি আন্দোলন আৰু শংকৰদেৱৰ মূল্যায়ন, গুৱাহাটী ঃ সুভদ্রা প্রকাশন।

৮। চলিহা, ভৱ প্রসাদ (সম্পা) (১৯৮৯); মাধৱদেৱ আৰু সংস্কৃতি ঃ শ্রীমন্ত শংকৰদেৱ সংঘ।

৯। দলৈ, হৰিনাথ শর্মা (২০০৭); অসমত শক্তি-সাধনা আৰু শাক্ত সাহিত্য, নলবাৰী- অসম, পদ্মপ্রিয়া লাইব্রেৰীৰ হকে, শ্রী মীনা দেৰী।

১০। দত্ত, অনিমা ১৯৫৫ ঃ অসমৰ বৈষ্ণৱ সাহিত্য আৰু দর্শন, গুৱাহাটী- দত্ত ব্রাডার্ছ।

১১। দত্ত বৰুৱা, হৰিনাৰায়ণ (১৯৭০); সটীক নামঘোষা; গুৱাহাটী ঃ দত্ত বৰুৱা এণ্ড কোম্পানী।

১২। দাস, ইলাৰাম (২০১৪); নামঘোষা ৰসামৃত কৃষ্ণ; গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

১৩। দাস, কৈলাশ আৰু কলিতা মৰল, ৰজিতা (সম্পা)(২০০৬); অসমীয়া ভক্তি সাহিত্য; শ্রীমন্ত শংকৰদেৱ সংঘ।

১৪। নাথ, প্রফুল্ল কুমাৰ, (২০১৭) ঃ ভক্তিমার্গ আৰু ভাৰতীয় ভক্তি সাহিত্যত এভুমুকি, গুৱাহাটী ঃ বিশাল প্রকাশন।

১৫। নেওগ মহেশ্বৰ ১৯৮৯ ঃ শ্রীশ্রী মাধৱদেৱ, শ্রীমন্ত শংকৰদেৱ সংঘ

১৯৭০ ঃ অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা, ৩য় প্রকাশ

(সম্পা.) ১৯৮৭ ঃ গুৰুচৰিত-কথা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

(সম্পা.) ১৯৫৪ ঃ দুর্গাবৰী গীতি-ৰামায়ণ, গোলাঘাট

(সম্পা.) ১৯৭৪ ঃ প্রাচ্য শাসনাৱলী, গুৱাহাটী- অসম প্রকাশন পৰিষদ

(সম্পা.) ১৯৮৯ ঃ ভক্তিগীত সংকলন, সাহিত্য অকাডেমি

১৬। নাথ, প্রফুল্ল কুমাৰ ২০১৪ঃ অসমৰ নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিধর্ম আৰু মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, গুৱাহাটী-এল এল পাব্লিকেচন।

১৭। নাথ, ৰাজমোহন (সম্পা.) ১৯৪৩ ঃ শঙ্কৰদেৱৰ বৰগীত, চপলা বুকষ্টল, শ্বিলং।

১৮। নেওগ, মহেশ্বৰ; (১৯৮৫) ঃ পুৰণি অসমৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ৪র্থ সংকলন, মহেশ্বৰ নেওগ স্মৃতি ন্যাস।

১৯। নেওগ, ডিম্বেশ্বৰ; (১৯৭৭) ঃ যুগনায়ক শংকৰদেৱ, গুৱাহাটী ঃ শুৱনি প্রকাশ।

২০। নাথ, প্রফুল্ল কুমাৰ (সম্পাদনা); (২০১৪) ঃ অসমৰ নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিধর্ম আৰু মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ, গুৱাহাটী ঃ এন এল পাব্লিকেশ্বন।

২১। নাথ, প্রফুল্ল (সম্পাদক); (২০১৭) ঃ শংকৰদেৱ অধ্যয়নৰ ঐতিহ্য, গুৱাহাটী ঃ কে কে পাব্লিকেশ্বন।

২২। নেওগ, ডিম্বেশ্বৰ (১৯৯৩); নতুন পোহৰত অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী; গুৱাহাটী ঃ শুৱনি প্রকাশ।

২৩। নাথ,জীৱকান্ত (সম্পা) (২০০২); নামঘোষাৰ সমীক্ষান্তক অধ্যয়ণ ঃ শ্রীমন্ত শংকৰদেৱ সংঘ।

২৪। নেওগ, মহেশ্বৰ (১৯৮৯); শ্রীশ্রী মাধৱদেৱ ঃ শ্রীমন্ত শংকৰদেৱ সংঘ।

২৫। নেওগ, মহেশ্বৰ; শ্রীভাগৱত কথা (প্রথম স্কন্ধ), গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুকষ্টল।

২৬। নেওগ, বিভা দত্ত, (২০০৬) ঃ সাহিত্য সমীক্ষা, ধেমাজি ঃ কিৰণ প্রকাশ

২৭। ডেকা, ধর্মসিংহ (১৯৮৪); ছন্দ আৰু অলংকাৰ; গুৱাহাটী ঃ অসম বুক ডিপো।

২৮। পাঠক, দয়ানন্দ আৰু মজুমদাৰ বিমল (সম্পাঃ); (২০১৬); জাতীয় সংহতিলৈ শংকৰদেৱৰ অৱদান; ওড়িশা ঃ শ্রীশংকৰদেৱ সংস্কৃতি সমাজ, পুৰী প্রকল্প।

২৯। বর্মন, শিৱনাথ, (২০০৮) ঃ শ্রীমন্ত শঙ্কৰদেৱ কৃতি আৰু কৃতিত্ব, নগাঁও ঃ জাগৰণ সাহিত্য প্রকাশন।

৩০। বর্মন, শিৱনাথ (সম্পাঃ); (১৯৯৭); অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী; উত্তৰ গুৱাহাটী ঃ আনন্দ ৰাম বৰুৱা ভাষা-কলা-সংস্কৃতি সংস্থা।

৩১। বায়ন, ভৱজিৎ, (২০১৬) ঃ সর্বভাৰতীয় ভক্তি আন্দোলন আৰু শংকৰদেৱৰ কীর্ত্তন ঘোষা, গুৱাহাটী ঃ পাহি প্রকাশন।

৩২। বেজবৰুৱা, লক্ষ্মীনাথ, (১৯৯০) ঃ তত্ত্বকথা, গুৱাহাটী ঃ লায়র্ছ বুক ষ্টল।

৩৩। বৰদলৈ, নির্মলপ্রভা (১৯৯৩) ঃ দেৱী, গুৱাহাটী ঃ সাহিত্য প্রকাশ।

৩৪। ভকত, দ্বিজেন্দ্র নাথ (১৯৯৮); কীর্ত্তন ঃ এক সমীক্ষাত্মক আলোচনা; গুৱাহাটী ঃ চন্দ্র প্রকাশ।

৩৫। ভট্টাচার্য,বসন্ত কুমাৰ; মধ্যযুগৰ সাহিত্য, নলবাৰী ঃ সমন্বয় গ্রন্থালয়।

৩৬। মজুমদাৰ, বিমল, (২০১১) ঃ ভক্তি সাহিত্য, গুৱাহাটী ঃ চন্দ্র প্রকাশ।

৩৭। মহন্ত, কেশদা (১৯৮৬) ঃ 'বিচিত্র ৰামায়ণী কথা'; যোৰহাট ঃ প্রকাশক-বাপচন্দ্র মহন্ত

৩৮। মহন্ত, বাপচন্দ্র (সম্পা.) ১৯৯২ ঃ ৰৰগীত, ষ্টুডেটচ্ ষ্ট'ৰচ।

৩৯। মহন্ত, লক্ষ্মীকান্ত, (১৯৯১) ঃ অসমীয়া সাহিত্য অধ্যয়ন, গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

৪০। লেখাৰু, উপেন্দ্র চন্দ্র (১৯৪৮) ঃ 'অসমীয়া ৰামায়ণ সাহিত্য'; গুৱাহাটী ঃ কটন কলেজ।

৪১। শর্মা, কুসুম চন্দ্র, (২০১৭) ঃ বৈষ্ণৱ ভক্তিবাদ ঃ শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ সাহিত্য আলোচনা, গুৱাহাটী ঃ বান্ধৱ।

৪২। শর্মা, তীর্থনাথ, (২০১৭) ঃ ভক্তিবাদ, গুৱাহাটী ঃ অসম প্রকাশন পৰিষদ।

৪৩। শর্মা, নবীন চন্দ্র (সম্পাদক), (২০০৭) ঃ শ্রীমদ্ভাগৱত, গুৱাহাটী ঃ জ্যোতি প্রকাশন।

৪৪। শাস্ত্রী, মনোৰঞ্জন (১৯৯১); অসমৰ বৈষ্ণৱ দর্শনৰ ৰূপৰেখা; গুৱাহাটী ঃ বাণীপ্রকাশ প্রাঃলিঃ।

৪৫। শর্মা, সতেন্দ্র নাথ (২০০৬); অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত; গুৱাহাটী ঃ সৌমাৰ প্রকাশ।

৪৬। শর্মা, সত্যেন্দ্রনাথ ১৯৭৬ ঃ অসমীয়া নাট্য সাহিত্য, গুৱাহাটী ঃ সৌমাৰ প্রকাশ।

৪৭। শইকীয়া বৰা, ইন্দিৰা (২০০৫); বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ অধ্যয়ন; গুৱাহাটী ঃ বাণী প্রকাশ।

৪৮। শইকীয়া, নগেন, (সম্পাঃ) (২০১২); বেজবৰুৱা ৰচনাৱলী, (২য় খণ্ড), গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

৪৯। শর্মা, তীর্থনাথ (১৯৯১); সাহিত্য বিদ্যা পৰিক্রমা; গুৱাহাটী ঃ বাণী প্রকাশ প্রাইভেট লিমিটেড।

৫০। শইকীয়া,পূর্ণানন্দ(১৯৯০); মাধৱদেৱ ভক্তি সাহিত্য; গুৱাহাটী ঃ বৰা প্রকাশন।

৫১। শালৈ,পদ্মৰাম (১৯৯৭); ভক্তিধর্ম আৰু ভক্তি কাব্যত এভুমুকি; গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় ঃ ছার্ভিছ বুক ছেল্ছ।

৫২। শর্মাদলৈ, হৰিনাথ; বৈকুণ্ঠনাথ ভট্টাচার্য বিৰচিত শ্রীশ্রী মদ্ভাগৱত কথা বা কথা ভাগৱত, ১ম খণ্ড, গুৱাহাটী ঃ বাণী প্রকাশ।

৫৩। শমাদলৈ, হৰিনাথ (১৯৮২) ঃ *শক্তি সাধনা আৰু শক্তি সাহিত্য,* ৰৰপেটা ঃ হৰিনাথ শর্মা দলৈ।

৫৪। শর্মা, যাদৱদেৱ; ভট্টদেৱ; টিহু ঃ কামাখ্যা প্রেছ।

৫৫। শর্মা, সতেন্দ্র নাথ (২০০৭) ঃ 'ৰামায়ণৰ ইতিবৃত্ত'; গুৱাহাটী ঃ বীণা লাইব্রেৰী।

৫৬। শর্মা, হেমন্ত কুমাৰ; (১৯৮৪) ঃ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ দৃষ্টিপাত'; গুৱাহাটী ঃ বীণা লাইব্রেৰী।

৫৭। হাজৰিকা, পৰীক্ষিত (সম্পাঃ) (১৯৯১) ঃ *শ্রীশ্রী চণ্ডী;* গুৱাহাটী ঃ গোলোক ৰায়মেধি স্মৃতি প্রকাশন।

৫৮ । কাকতি, বাণীকান্ত (২০১২), *পুৰণি কামৰূপৰ ধর্মৰ ধাৰা,* নবীন চন্দ্র শর্মা (সম্পাঃ), গুৱাহাটী, বাণী প্রকাশ।

৫৯। অজ্ঞাত, চন-তাৰিখ নাই, *কালিকা পুৰাণ বা হৰগৌৰীৰ বিবাহ*, গুৱাহাটী, শ্রীশ্রীশংকৰদেৱ, লাইব্রেৰী।

বাংলা গ্রন্থ ঃ

১। ব্রহ্মচারী, মহানাথ ব্রত (১৯৭০) ঃ *চণ্ডীচিন্তা;* কলিকতা ঃ মহানাথ সম্প্রদায়।

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1. Bhandarkar R.G. 1996 : Vaisnavism, saivism and minor religious systems, Varanashi
2. Banerjee J.N. 1996 : Puranic and Tantric Religion, University of Calcutta
3. Bhandarkar R.G (1996) : Vaisnavism, Saivism and Minor Religious system; Varanashi.
4. Choudhari P.C. 1960 : The History of civilization of the people of Assam, Guwahati- Assam Publication Board
5. Chatterjee S.K. 1960 : The place of Assam in the History and civiliza tion of India, Calcutta University
6. Gait Edward, 1981 : A History of Assam, Calcutta
7. Goswami, Hemchandra (ed.) 1930 : Descriptive Catalogue of Assamese manuscript, Calcutta University
8. Kanaklal Barua, 1978 : Early History of Kamrup, Guwahati : Asom Sahitya Sabha
9. Kakati Banikanta 1948 : The Mother Goddess Kamakhya, G.U.
10. (ed.) 1951 : Aspects of EarlyAssamese Literature, .GU

10. Neog, Mahaswar (1965) : Sankardeva and his Times, Early History of Vaisnava faith and Movement in Assam, G.U.
11. Winterniz,M. Vol. I, 1927, Vol. II, 1933 : A History of Indian Literature, Calcutta,